17. Duden "Etymologie" – Herkunftswörterbuch der deutschen Sprache, 2. Auflage, Dudenverlag, 1989. – 389 S.
18. Longman English Dictionary Online http://www.ldoceonline.com/dictionary/intolerance.
19. The Free Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.thefreedictionary.com/tolerance.

Стаття надійшла до редакції 19.04.13

Юдко Л.В.,ст.препод.,
НА СБУ

КОНЦЕПТ "*ТОЛЕРАНТНОСТЬ*" В ЕВРОПЕЙСКИХ ЛИНГВОКУЛЬТУРАХ

В статье рассматривается концепт "толерантность"как единица дискурса спецслужб Украины, России, Германии, Великобритании. На основе лексикографических и дискурсивных исследований анализируется семантический потенциал концепта.

Ключевые слова: *концепт, синонимическая парадигма, толерантность, дискурс.*

Yudko L.V.,Assistant Professor,
NA Security Service of Ukraine, Kyiv

Concept TOLERANCE in European lingvocultures

Thearticleconsiderstheconcept "tolerance" asaunitofthediscourseof secret services of Ukraine, Russia, Germany, Great Britain. Semantic nature of the concept is analyzed on the basis of the lexicographical and discourse analysis.

Key words: *concept, semantization, synonymousparadigm,tolerance, discourse.*

УДК 81’162.1-81’161.2-81’37

Юревич М.В.,к.філол.н., наук.спів.,
Інститут філології КНУ імені Шевченка

ОБ’ЄКТИВАЦІЯ КОНЦЕПТУ "КІНЬ" В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Дослідження присвячене особливостям порівняльної польсько-української фразеології (на прикладі фразеологізмів з концептом "кінь"). Спостереження ведуться у сфері дивергентних і конвергентних процесів двох споріднених слов’янських мов. Порівняльна фразеологія відкриває національні особливості емоційних

та психічних реакцій носіїв мови, змальовує неповторну образну картину світу, що являє собою унікальну мовну картину світу кожного окремого народу.

Ключові слова: *споріднені мови, дивергентні і конвергентні процеси, семантична класифікація, компонент, фразеологізм, зоометафора.*

Самостійна еволюція споріднених мов (насамперед близькоспоріднених і ареально суміжних, як слов'янські) не вичерпується їх розподібненням. Навпаки, "життя" цих мов відбувається в ході складної взаємодії дивергентних і конвергентних процесів через збереження елементів первісної єдності, взаємне нашарування і, нарешті, паралельне, незалежне виникнення новотворів, результатом чого є явища вторинної подібності цих мов на різних рівнях їхньої будови [12, 14]. Саме дивергентні процеси у сфері семантики свідчать про самостійний розвиток споріднених слов'янських мов, найближчих географічних та історичних сусідів, зумовлений історичними особливостями та відмінностями у розвитку української та польської мов.

Об'єктом нашого дослідження є семантичний розвиток концепту "кінь" у польській та українській мовах на прикладах порівняльної фразеології.

У сучасній лінгвістиці поняття концепту, яке в якості терміна щоразу частіше використовується дослідниками, стаєстрижневим. У найзагальнішому вигляді концепт, на думку Ю.С. Степанова, можна представити, з одного боку, як згусток культури у свідомості людини: те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини, і, з іншого боку, концепт це те, за допомогою чого людина сама входить у культуру, а в деяких випадках і впливає на неї. Вивчення концептосфери мови (термін запропонований Д.С. Лихачовим) дозволяє виявляти особливості ментального світу того чи іншого етносу, побачити, висловлюючись метафорично, специфіку траєкторії польоту людської думки, отже, пізнати культуру народу на різних етапах її становлення[15]. З концептів складається семантичний простір конкретної мови, а за семантичним простором можна судити про структури знань у їх конкретно-національній реалізації.

Кінь з давніх-давен присутній у житті людини, це найближчий товариш і помічник у господарстві, тому кінь і все, що пов'язано з ним у людському життєвому циклі, міцно увійшло в мову. Не

зайвим буде наведення декількох історичних нотаток про появу коня в житті людини, зокремаукраїнців. Приручення коня відбулось у 3-4 тисячолітті до н. е. імовірно у кількох незалежних центрах – між Доном і Дніпром, у Південному Сибіру, Середній Азії тощо. Культ коня здавна існував в українців. Зокрема, вершниками були язичницький бог громовиці і блискавки Перун та християнський святий Юрій – Георгій. У легенді про Віщого Олега кінь як священна істота міг принести і успіх, і смерть. Іноді він супроводжував свого господаря в потойбічний світ. У козацькій культурі особливе ставлення до коня оспівано в українському фольклорі. У багатьох козацьких піснях, думах, переказах кінь є братом та бойовим товаришем козака.

За даними етимологічного словника української мови походження слова "кінь" – др. конь, пол. koń, стсл. konь – псл. konь, до кінця остаточно не з'ясоване; очевидно, існує етимологічна єдність з псл. komonь "кінь", укр. комонь і псл. kobyla, укр. кобила, але взаємодія фонетичних стосунків цієї групи слів поки що не з'ясована остаточно [1, 448].

У нашому дослідженні ми проаналізуємо деякі фразеологізми з концептом "кінь" в українській та польській мовах.

За семантичною класифікацією Ж.Краснобаєвої-Чорної , фразеологічні одиниці, являючи собою єдине значеннєве ціле, не є однаковими з погляду з'єднуваності компонентів і співвіднесеності семантики усього вислову з семантикою його окремих складників-компонентів [2, 6]. Дослідниця виділяє ідіоми, фразеологічні єдності, фразеологічні зрощення, фразеологічні сполучення та фразеологічні вирази. Ідіома – фразеологічний зворот, що характеризується злитою (повністю або частково) семантичною структурою, а також тим, що його семантична структура не відповідає формам її граматичного вираження. Фразеологічна єдність – семантично неподільна граматична одиниця, але її цілісне значення умотивоване значенням компонентів. Фразеологічне зрощення – семантично неподільна фразеологічна одиниця у якій цілісне значення невмотивоване, тобто не випливає із значень компонентів. Фразеологічне сполучення – тип фраз, створюваних реалізацією зв'язаних значень слів (зачепити почуття). Фразеологічний вираз – стійкий у своєму складі і вживанні фразеологічний зворот, який є не тільки граматично подільним, але й складається цілком із слів з вільним значенням [2, 12].

В українській та польській мовах є певний відсоток подібних за значенням і граматичною формою фразеологізмів з концептом "кінь", напр.:

- Фразеологічне сполучення зі значенням **"радіти"** - Kontent, rad, szczęśliwy, wesół, zadowolony i t.p. jakby go kto na sto koni wsadził [16] – "Радий, як (мов, мóвби і т. ін.) хто на сто кóней висадив" [18];
- Фразеологічне сполучення зі значенням **"Важко працювати"** - pracować, napracować się jak koń [16] (укр. "Працюй, як коняка, а їж, як собака", "працювати як чорний віл" [7]);
- Фразеологічний вираз зі значенням **"бути голодним"** - Móc zjeść konia z kopytami [16] – "Коня з копитами з'їв би" [14];
- Фразеологічний вираз зі значенням **"Бажання когось створити враження, що він бере участь у важливій справі"** - Konia kują, żaba nogę podstawia [16] - "Коня кують, а жаба ногу підставляє";
- Фразеологічний вираз зі значенням **"Кожен може помилитись"** - Koń ma cztery nogi i też się potknie [16] – "Кінь на чотирьох ногах і то спотикається";
- Фразеологічний вираз зі значенням **"Розгублена людина"** - Na koniu jedzie, a konia szuka [16] – "На коні їде і коня шукає";
- Фразеологічний вираз зі значенням **"Дуже швидко їхати"** - I w sto koni nie dogoni [16] – "І конем не доженеш";
- Фразеологічне зрощення зі значенням **"Знати один одного дуже добре"** - Znać się jak łyse konie [16] (укр. "знати як облупленого (як облуплених)" [4], "Знають, як лисого коня" [13]);
- Фразеологічна єдність зі значенням **"Хитрі дії, підступні засоби боротьби"** - Koń trojański [17, 215] – "Троянський кінь" [6];
- Фразеологічна єдність зі значенням **"Хтось, хто виявиться несподіваним переможцем, або в рішучий спосіб вплине на перебіг якихось подій"** - Czarny koń [17, 214] (укр. "темна конячка") тощо.

У процесі аналізу ми виявили те, що деякі зоометафори та фразеологізми з концептом "кінь" у польській мові не мають

синонімічних відповідників з таким же концептом в українській мові; натомість їм можуть відповідати фразеологізми з іншим концептом, або відмінні за семантико-граматичною формою, напр.:

- Фразеологічне сполучення зі значенням **"Мати міцне здоров'я"** - zdrów jak koń [16] (укр. "здоровий, як бик" [3]);
- Фразеологічний вираз зі значенням **"Багато їсти"** - Je (żre) jak koń, a pracuje tyle, co kot napłakał [16] (укр. "їсти немов не в себе" [5]);
- Фразеологічне сполучення зі значенням **"Мати великий розмір"** - Wielki, jak koń (укр. "великий як дуб, гора, ведмідь" [9]);
- Фразеологічна єдність зі значенням **"Дорослий досвідчений чоловік або підростаючий хлопець"** - Stary koń (укр. "стріляний вовк, горобець" [10, 139]);
- Фразеологічна єдність зі значенням **"Ледачий"** - Ty, koniu (укр. "лінивий як пес, бондарова корова, ведмідь, віл, слон" [13]);
- Ідіома зі значенням **"Обманювати"** - Robić, zrobić w konia (укр. "Вішати лапшу на вуха, водити за ніс [10, 142], вводити в оману");
- Фразеологічне зрощення зі значенням **"Дати комусь високу оцінку"** - Dać, stawiać konia z rzędem temu, kto... [17, 214];
- Фразеологічне зрощення зі значенням **"Отримати низьку оцінку"** Dostać, postawić konia [16] (укр. "отримати кол");
- Фразеологічне сполучення зі значенням **"Іронічно про щось невдале, без сенсу"** - Koń by się uśmiał (укр. "кури засміють, кури сміються, курам на сміх" [10, 106];
- Фразеологічний вираз зі значенням **"Не варто тим тривожитись"** - Koń ma wielki łeb, niech się martwi [16] (укр. "не вартий (варт) виїденого яйця([і] торби січки, дірки з бублика, фунта клоччя тощо" [10, 68]);
- Фразеологічний вираз зі значенням **"Про когось, хто є вірним, надійним товаришем, якому можна довіряти"** - Można z kimś koni kraść [17, 216] (укр. "можна з кимось піти у розвідку");

- Фразеологічний вираз зі значенням **"Особистий нагляд господаря спричиняється до справного функціонування господарства"** - Pańskie oko konia tuczy [16].

Засвідчено фразеологізми з концептом "кінь" в українській мові, яким немає безпосередніх відповідників з таким же концептом у польській мові, напр.:

- Фразеологічні сполучення зі значенням **"Бути у виграшному становищі"** - на коні́, зі сл. бу́ти, почува́ти себе́ і т. ін. [6]; **"Хто-небудь дуже гордовитий, пихатий"** - на коні́ (на козі́) не під'їдеш до кого [6]; **"Дії або прийом, спрямовані на досягнення якоїсь мети без конфронтації, конфліктних ситуацій"** - хід конем [6];
- Фразеологічні вирази "Хоч коне́м грай" [6]; "Був кінь, та [й] з'їздився" [6]; "Бути на коні [бути] і під конем" [6]; "Дарованому коневі зубів не лічать/ Дарованому коневі в зуби не дивляться (не заглядають)" [6]; "Старий кінь борозни не зіпсує" [6]; "Гладь коня вівсом, а не батогом"[9]; "І золоті удила коневі не милі" [9]; "Котрий кінь везе, то його ще й поганяють" [9]; "Коневі овес не тяжкий" [9]; "Куди кінь з копитом, туди й рак з клешнею" [9]; "На чужому коні далеко не поїдеш" [9]; " Не той кінь, що в болото увезе, а той, що витягне" [9]; "Не можна одноразово на двох конях сидіти" [9]; "Дурний, як турецький кінь" [9]; " Гребе, як кінь копитами" [9]; "Зуби, як у коня" [9]; "Подібний, як свиня на коня, тільки шерсть не така" [9]; "Трактор без палива, як кінь без корму" [9].

Унаслідок проведеного аналізу ми з'ясували, що існує певний спільний ряд семантичних компонентів в українській і польській мовах у сфері фразеології з концептом "кінь", напр., "працьовитий", "великий", "значний, важливий", "розумний","здоровий", "благородний" тощо.

Цікавим є те, що в польській мові зафіксовані випадки вживання фразеологічних конструкцій з концептом "кінь" у зовсім протилежному значенні, напр., "важко працювати" – napracować się jakkoń / "бути ледачим як кінь" – "ty, koniu";"Дати комусь високу оцінку" – dać, stawiać koniazrzędemtemu, kto... / "Отримати низьку оцінку" – dostać, postawić konia; "Дорослий досвідчений чоловік або підростаючий хлопець" – Starykoń / "обманювати, робити дурнем" – Robić, zrobić wkonia.

Безперечно, найцікавішим у такому дослідженні є порівняння зоометафор в обох мовах із подібним компонентом. Польська мова засвідчує значно більше у кількісному значенні порівнянь та метафор із концептом "кінь", ніж українська, де в зоометафорах і народних приповістках-приказках безперечно переважають концепти "собака", "свиня", "кіт" тощо. Причиною цього можуть бути історичні реалії, географічні та суспільні особливості розвитку та функціонування народу та його мови.Саме тому, мабуть, українське "курам на сміх" поляк розуміє як "koń bysię uśmiał", а поширене порівняння, якепідкреслює міцне здоров'я – "здоровий, як бик" – у польській мові висловлюється за допомогою порівняння "zdrówjakkoń"тощо.

Актуальність подібних досліджень зумовлена важливістю зібрання і систематизації такого матеріалу з метою створення посібників для вивчення іноземних мов, перекладних словників, компаративних досліджень з історії мови.

Саме порівняльна фразеологія заслуговує глибокого аналізу і дослідження, оскільки відкриває національні особливості емоційних та психічних реакцій носіїв мови, неповторну образну картину світу, що відтворюєунікальну мовну картину світу кожного окремого народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Етимологічний словник української мови. – Т. ІІ. – Київ, 1985. – С. 448.
2. Краснобаєва-Чорна Жанна. Сучасна фразеологія: класифікаційні параметри фразеологічних одиниць. Словник фразеологічних термінів. – Донецьк, 2012. – 168 с.
3. Словник української мови: в 11 томах. – Том 1, 1970. – С. 165.
4. Словник української мови: в 11 томах. – Том 3, 1972. – С. 642.
5. Словник української мови: в 11 томах. – Том 4, 1973. – С. 60.
6. Словник української мови: в 11 томах. – Том 4, 1973. – С. 167.
7. Словник української мови: в 11 томах. – Том 7, 1976. – С. 521.
8. Словник української мови: в 11 томах. – Том 10, 1979. – С. 288.
9. Українські приказки про тварин. – **http://traditions.org.ua/usna-narodna-tvorchist/pryslivia-ta-prykazky/165-pryslivia-ta-prykazky-pro-tvaryn**
10. Фразеологічний словник української мови. – Т. І. – Київ, 1993. 1 – 528 с.

11. Фразеологічний словник української мови. – Т. ІІ. – Київ, 1993. 529 – 980 с.
12. *Черниш Т.О.* Слов'янська лексика в історико-етимологічному висвітленні. – Київ, 2003. – 478 с.
13. Образне слово. – http://abetka.ukrlife.org/obrazno.htm
14. *Кухарський Я.* Міхал і дідусева таємниця. – http://kompas.co.ua/books/oznajm/Kukharskyi_Yan_Edvard_Mikhal_i_diduseva_taiemnytsi.html
15. *Никишина И.Ю.* Язык, сознание, коммуникация: Сб. статей / Отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. – М.: МАКС Пресс, 2002. – Вып. 21. – 184 с. ISBN 8-317-00458-6 2001
16. Słownik frazeologiczny języka polskiego / Skorupka St. – Warszawa, 1974. – S. 344.
17. Słownik podręczny frazeologiczny języka polskiego / Bąba St., Dziamska G., Liberek, J. – Warszawa, 1999. – 775 s.
18. Slovopedia. – http://slovopedia.org.ua/49/53402/358198.html">КІНЬ

Стаття подана до редакції 14.04.2013

ОБЪЕКТИВАЦИЯ КОНЦЕПТА "КОНЬ" В УКРАИНСКОЙ И ПОЛЬСКОЙ ФРАЗЕОЛОГИИ

Исследование посвящено особенностям сравнительной польско-украинской фразеологии (на примере фразеологизмов с концептом "конь"). Наблюдение ведется в сфере дивергентных и конвергентных процессов двух родственных славянских языков. Сравнительная фразеология открывает национальные особенности эмоциональных и психических реакций носителей языка, описывает неповторимую образную картину мира, которая являет собойуникальную языковую картину мира каждого отдельного народа.

Ключевые слова: *родственные языки, дивергентные и конвергентные процессы, семантическая классификация, компонент, фразеологизм, зоометафора.*

Objectification of concept "horse" in Ukrainian and Polishphraseology

The study focused on the comparative features of the Polish-Ukrainian phraseology (for example, idioms with the concept "horse"). Surveillance is conducted in the field of divergent and convergent processes of two related Slavic languages. Comparative phraseology opens national characteristics of emotional and mental reactions of native speakers, describes the unique shaped picture of the world, so that creates a unique view of the world language of every nation.

Key words: *related languages, divergent and convergent processes, semantic classification, component, idiom, zoo metaphor.*

УДК 81'255=111=161.2:821.111–93

Яременко А.С., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ВИГУКІВ У КАЗЦІ ЛЬЮЇСА КЕРОЛА "АЛІСА В КРАЇНІ ЧУДЕС"

Статтю присвячено труднощам та особливостям перекладу українською мовою вигуків у казці Льюїса Керола "Аліса в Країні Чудес". Порівнюються значення вигуків у різних контекстах.

Ключові слова: *вигуки, емоції, почуття, казка, відповідник, багатозначність.*

Чимало цікавих нюансів постає перед перекладачем і дослідником у перекладі неповнозначних слів та слів із розмитою семантикою. До таких ми відносимо вигуки. Як відомо, вигуки виражають різні емоції та почуття, не називаючи їх. Ці спонтанні висловлювання зазвичай є мимовільною реакцією на певну ситуацію. Як лексико-граматичний клас одиниць, що мають своєрідне значення, вигуки відбивають дійсність нерозчленовано, не відокремлюючи емоційне сприйняття її від раціонального, вони є характерним елементом певної сфери мовлення, тісно пов'язаним із позамовними, несловесними засобами [Блох 1983, 131–132].

Переклад англомовних вигуків досі досліджено мало. Наявні описи вигуків цілком не виявляють їхньої специфіки, зокрема їхньої ролі в українських перекладах англомовних казок, не розкривають повною мірою особливостей їхнього функціонування та закономірностей їхнього перекладу саме у казковій літературі. Потрібно розуміти, що у казок свій особливий читач – дитина. Тому й переклад будь-якої казки орієнтований саме на маленького читача. А вигуки є невід’ємною частиною кожної казки.

Мета статті – дослідити особливості й труднощі перекладу українською мовою вигуків у казці Льюїса Керола "Аліса в Країні Чудес". На нашу думку, саме казка "Аліса в Країні Чудес" (англ. "Alice’s Adventures in Wonderland"), що написана англійським професором математики Чарльзом Лютвіджем Доджсоном (він же